

TAFOFIEL 29 – oktober 2015

Sinds februari 2010 mag u van Epitaaf vzw op gepaste tijd een nieuwsbrief in uw mailbox verwachten, met informatie over onze activiteiten en artikels en nieuws in verband met het funeraire.

Inhoudstafel Tafofiel 29

1. Lidmaatschap Epitaaf vzw en volg ons op FACEBOOK
2. Monumentenwacht inspecteert funerair erfgoed
3. Symposium Toekomst voor het funerair Erfgoed door De Terebinth
4. Publicatie "De Duitse militaire begraafplaatsen van de Eerste Wereldoorlog in Moorslede" door historicus Jan Vancoillie
5. Initiatieven rond Allerheiligen
6. Tentoonstelling en lezing over het Sint-Lambertuskerkhof te Oedelem (Beernem)
7. De begrafenis van Charles Buls – "zonder pracht en toespraken" door Linda Van Santvoort
8. Bloemlezing uit de pers

1

De naam Tafofiel, uit het Grieks "taphos" = graf, en "philos" = vriend, is een gepaste naam voor de elektronische nieuwsbrief van Epitaaf vzw.

Veel leesplezier

Epitaaf vzw krijgt de steun van

BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST
VLAAMSE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE

LIDMAATSCHAP

Aanmelden of vernieuwen lidmaatschap Epitaaf vzw

Dankzij uw lidmaatschap kunnen we blijven ijveren voor het behoud van waardevolle graftekens en bijzondere funeraire gehelen in Vlaanderen en Brussel én steekt u ons een hart onder de riem bij het onderhoud van het Museum voor Grafkunst.

Wij danken u voor het vertrouwen en de steun die u ons bezorgt door uw lidmaatschap.

25 € gewoon lid, 125 € steunend lid, 1500 € beschermend lid

Overschrijven op rekeningnummer: BE20 0682 0392 6056 BIC : GKCCBEBB

Voor de registratie en communicatie is het belangrijk om bij de overschrijving melding te maken van de naam van het lid, met adres, e-mail (indien nieuw lid), jaartal lidmaatschap en één van de hierboven vermelde termen.

EPITAAF OP FACEBOOK

<https://www.facebook.com/pages/Epitaaf-vzw/637698996346882>

2

Ter aanvulling van de Tafofiel en de website beheert Epitaaf vzw een Facebookpagina.

Funeraire internationale activiteiten allerhande, nieuws van Epitaaf zelf, berichten over wetgeving, over restauraties, indrukken van bezoekers aan het Museum voor Grafkunst, ... worden er gepost.

Ook doorheen het jaar worden zaken gerealiseerd op, voor en rond begraafplaatsen. Deze mag u altijd melden aan info@epitaaf.org of linken aan onze Facebookpagina.

https://www.facebook.com/pages/Epitaaf-vzw/637698996346882?sk=events&ref=page_internal

Ook indien u niet op Facebook zit, kan u deze pagina online bekijken.

MONUMENTENWACHT INSPECTEERT FUNERAIR ERFGOED

tekst: Birgit van Laar, adviseur bouwkunde, Monumentenwacht Vlaanderen vzw

© foto's: Monumentenwacht Oost-Vlaanderen.

Monumentenwacht wil het onderhoud van historisch waardevol erfgoed stimuleren. Met regelmatige controles van de bewaringstoestand van het erfgoed en het stimuleren van tijdige ingrepen wil het grote herstellingen of restauraties uitstellen of overbodig maken. Monumentenwacht biedt niet alleen ondersteuning, inspecties en advies bij het onderhoud van gebouwen, hun waardevolle interieurs, roerend, varend en archeologisch erfgoed, maar ook bij funerair erfgoed.

Tijdens periodieke inspecties wordt de toestand van het funerair erfgoed in kaart gebracht. Of het nu gaat om een eerste inspectie of om een herhaalinspectie, de monumentenwachters gaan altijd zo volledig mogelijk te werk. Op basis van de regelmatige inspecties maken gespecialiseerde monumentenwachters een overzichtelijk, goed gedocumenteerd

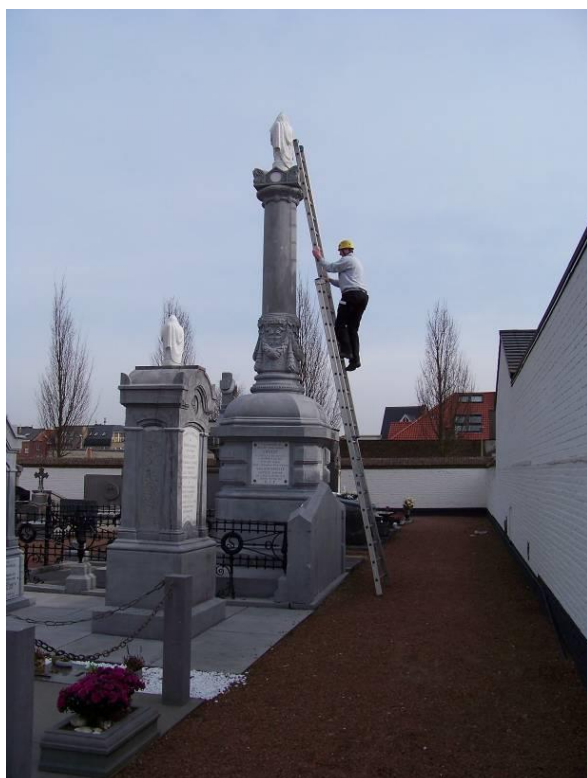
rapport op. Ze sommen specifieke problemen of aandachtspunten voor de toekomst op en koppelen daaraan aanbevelingen voor onderhoud en kleine instandhoudingswerken. Voor begraafplaatsen bestaat een inspectie en rapport doorgaans uit 2 luiken. In het eerste luik gaat de aandacht naar de begraafplaats zelf. Risico's voor het behoud van de begraafplaats en zijn graftekens in het bijzonder komen aan bod. Zo worden bijvoorbeeld erosieproblemen aangehaald of de mogelijke schade die zwiepende takken van onvoldoende gesnoeide bomen aan graftekens kunnen toebrengen. Het terrein, de historische omheining, beplanting en waardevol klein erfgoed zoals wachthuisjes, meubilair, oude naambordjes... wordt hier eveneens besproken. In het 2de luik ligt de focus op de graftekens zelf. Het toestandrapport bestaat uit een aantal fiches, waarin beknopt per grafteken de belangrijkste materialen, mogelijke problemen, een conditie en aanbevelingen voor onderhoud of

Begraafplaats: KerkhofstraatKerkhove		Grafteken: 0007	
Overzichtsfoto: 	Opschriften: 	Info: <u>Algemeen:</u> Sergant-piloot <u>Materialen:</u> - blauwe hardsten (structuur) - brons (belettering) - aardewerk (foto)	
Gebreken: 		Aanbevelingen: - aanpassen van het terrein om onder overspoeling te voorkomen - vervangen van houten onderdelen	

herstel aangeduid worden. De fiches van Monumentenwacht kunnen de inventarisfiches van de verplichte registratie van 'graftekens van historisch lokaal belang' aanvullen met informatie over de bouwfysische conditie. Grotere monumentale graftekens zoals de kapellen en andere kleine 'gebouwtjes' kunnen –indien gewenst– een uitgebreider conditierapport krijgen, met een gedetailleerde materiaalbeschrijving, conditiebepaling en aanbevelingen naar onderhoud en de nodige instandhoudingswerken (vergelijkbaar met een bouwkundig inspectierapport). Indien nodig voor het behoud van het erfgoed, worden tijdens de inspectie kleine (tijdelijke) noodherstellingen uitgevoerd.

De monumentenwachters geven graag toelichting bij hun inspectie en verslag. U kan bij hen terecht voor bijkomende inlichtingen en adviezen. De focus van de monumentenwachter ligt op een behoud door goed onderhoud en – zo nodig – kleine herstellingen. Voor concrete uitwerking van beheersplannen, herinrichtingsplannen of restauratiewerken, kan u een restaurator, landschapsbureau of architect met ervaring in dit domein aanstellen. Algemene en praktische tips over het onderhoud van begraafplaatsen en hun graftekens, vindt u alvast in de brochure *'Onderhoud van funerair erfgoed'*, (2011 – Monumentenwacht Vlaanderen vzw). U kan deze brochure bestellen of een gratis versie downloaden via de website van monumentenwacht. <http://www.monumentenwacht.be/publicaties/alle-publicaties/funerair-erfgoed>

Hoe kan u beroep doen op Monumentenwacht?

Om gebruik te kunnen maken van de dienstverlening van Monumentenwacht dient u lid te worden bij de monumentenwachtafdeling van uw provincie. Zowel particulieren als verenigingen, kerkfabrieken of openbare besturen die een of meerdere erfgoedobjecten bezitten of beheren, kunnen lid worden. Ze kunnen aansluiten met erfgoedobjecten die beschermd zijn of opgenomen zijn in een van de inventarissen van onroerend erfgoed. Ook onroerend erfgoed dat niet opgenomen is in de inventaris kan aangesloten worden op voorwaarde dat het bijvoorbeeld deel uitmaakt van de inventaris 'waardevolle graftekens voor lokaal historisch belang' van uw gemeente of dat het als waardevol erkend wordt door Monumentenwacht.

Een lidmaatschap bij Monumentenwacht is uiterst voordelig dankzij de steun van de vijf Vlaamse provincies en de Vlaamse overheid. U betaalt een jaarlijkse lidmaatschapsbijdrage en een kleine vergoeding per inspectie-uur. Dankzij regelmatige inspecties en deskundig advies, kunnen eventuele problemen tijdig aangepakt worden en spaart u op termijn behoorlijk wat kosten uit.

Financiële tegemoetkoming van de provincies Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant

De provincie Vlaams-Brabant kan een subsidie toekennen voor onderhoudswerken aan klein historisch erfgoed dat gelegen is in Vlaams-Brabant, niet beschermd is als monument en onder het beheer valt van een openbaar bestuur (gemeente, OCMW, kerkraad). Ook kerkhoven en begraafplaatsen behoren tot dit type klein historisch erfgoed. Er kan een subsidie gevraagd worden voor de opmaak van een inventaris van de graftekens. Voor het onderhoud en herstel van de beeldbepalende elementen van de begraafplaats en de waardevolle graftekens kan er op basis van de aanbevelingen in het inspectierapport van Monumentenwacht, een financiële tussenkomst toegekend worden. Meer informatie over wie deze subsidies mag aanvragen en volgens welke procedure, vindt u terug op <http://www.vlaamsbrabant.be/vrije-tijd-cultuur/cultuur/erfgoed-en-monumentenzorg/prijzen-en-subsidies/subsidie-waardevolle-gebouwen/index.jsp>

Ook de provincie Oost-Vlaanderen kent een subsidie toe voor conserverende werken aan waardevolle grafmonumenten die niet wettelijk beschermd zijn en gelegen zijn op een Oost-Vlaamse begraafplaats. De eigenaar, concessie- of erfpachthouder (houder van zakelijk recht op zo'n waardevol grafteken) kan een subsidie aanvragen. Een inspectieverslag van Monumentenwacht kan dienst doen als technisch verslag dat u – onder andere – moet opnemen in uw aanvraagdossier. Meer info over de aanvraagprocedure, bedragen en beslissingsprocedure vindt u op http://www.oost-vlaanderen.be/public/cultuur_vrijetijd/cultuur/erfgoed_monumenten/funerair_erfgoed/index.cfm#contenttoc

Contact

Voor meer informatie over Monumentenwacht, lidmaatschap, dienstverlening en onderhoudsbrochures kan u terecht op www.monumentenwacht.be of contacteert u de Monumentenwacht van uw provincie via onderstaande gegevens:

Monumentenwacht Provincie Antwerpen
Turnhoutsebaan 232 | 2100 Deurne
T + 32 3 360 52 34
monumentenwacht@provincieantwerpen.be

Monumentenwacht Limburg
Willekensmolenstraat 140 | 3500 Hasselt
T + 32 11 23 75 90
mowa@limburg.be

Monumentenwacht Oost-Vlaanderen
Leopoldkazerne blok C | Gaspar de Craeyerstraat 2 | 9000 Gent
T + 32 9 267 61 55
monumentenwacht@oost-vlaanderen.be

Monumentenwacht Vlaams-Brabant
Gemeenteplein 5 | 3010 Leuven
T + 32 16 31 97 50
monumentenwacht@vlaamsbrabant.be

Monumentenwacht West-Vlaanderen apb
Koning Leopold III-laan 31 | 8200 Brugge
T + 32 50 40 35 70
monumentenwacht@west-vlaanderen.be

Monumentenwacht Vlaanderen vzw
Erfgoedhuis Den Wolsack | Oude Beurs 27 | 2000 Antwerpen
T + 32 3 212 29 50
info@monumentenwacht.be | www.monumentenwacht.be

SYMPOSIUM

Toekomst voor het funeraire verleden

Vereniging De Terebinth

zondag 8 november 2015 van 11.00-15.30 uur

R.K. Begraafplaats Buitenveldert, Amsterdam

Dertig jaar na de oprichting van Vereniging De Terebinth is er behoefte aan reflectie op de doelstelling: wat verstaat de vereniging onder funeraire cultuur en waarvoor kan en wil De Terebinth zich in de toekomst inzetten? Daarom organiseert De Terebinth op zondag 8 november 2015 van 11.00-15.30 uur op de R.K. Begraafplaats Buitenveldert een symposium onder de titel 'Toekomst voor het funeraire verleden'. Doel van het symposium is om met de aanwezigen over dit onderwerp van gedachten te wisselen om samen te komen tot de definitie van wat De Terebinth verstaat onder funeraire cultuur.

Programma

's Ochtends zullen drie sprekers, kunsthistorica Anita van Breugel, begraafplaatsbeheerder en redacteur van het tijdschrift Terebinth Bert Pierik en redacteur van het tijdschrift Terebinth Korrie Korevaart ingaan op het onderwerp. 's Middags komen de aanwezigen aan het woord tijdens een rondgang over de begraafplaats, in een groepsdiscussie en tijdens een plenaire gedachtewisseling.

Het volledige programma van het symposium staat op de site van De Terebinth onder Toekomst van het funeraire verleden. <http://terebinth.nl/terebinth-actueel/toekomst-funerair-verleden>. Het discussiestuk 'Toekomst voor het funeraire verleden' is via de website te downloaden.

Aanmelden

U kunt zich voor 26 oktober a.s. voor het symposium aanmelden via bureau@terebinth.nl of telefonisch 0345 521132. Het symposium is ook toegankelijk voor niet-leden. Door andere belangstellenden bij de discussie te betrekken, krijgt de uitkomst een groter draagvlak in de samenleving. Wij hopen op een grote opkomst en een inspirerende gedachtewisseling.

Symposium Toekomst voor het funeraire verleden

Plaats: Amsterdam

Locatie: R.-K. begraafplaats Buitenveldert (Condoleanceruimte)

Datum: zondag 8 november 2015

Ontvangst: vanaf 10:30 uur

Aanvang: 11.00 uur

Kosten: gratis voor leden en niet-leden

Lunch: wordt aangeboden door Vereniging De Terebinth

PUBLICATIE

“De Duitse militaire begraafplaatsen van de Eerste Wereldoorlog in Moorslede”,

door historicus Jan Vancoillie

Op 24 oktober 2015 wordt het nieuwste boek van Jan Vancoillie voorgesteld, getiteld “De Duitse militaire begraafplaatsen van de Eerste Wereldoorlog in Moorslede”. In het boek vertelt Jan Vancoillie het verhaal van de Duitse militaire graven in Moorslede van 1914 tot vandaag. Moorslede telde samen met Slypskapelle een twaalfstal Duitse begraafplaatsen of perken, al dan niet op bestaande begraafplaatsen, waar meer dan 4.000 doden begraven werden. Iedere begraafplaats wordt in het boek uitgebreid beschreven met aandacht voor heel wat persoonlijke verhalen van gesneuvelden die er begraven waren, niet alleen levensbeschrijvingen van Duitsers, maar ook enkele Britten, Fransen en zelfs een paar Belgen komen aan bod. In totaal worden meer dan negentig levens toegelicht, sommige eerder beknopt andere heel uitvoerig. Daarbij is er niet enkel aandacht voor gesneuvelden van de hoogste adel – een Duitse prins sneuvelde in Moorslede – maar ook voor de gewone soldaat, zoals het verhaal van een minderjarige weesjongen die als verstekeling met de trein naar Vlaanderen kwam om hier uiteindelijk aan zijn einde te komen. In het boek worden ook een aantal identificaties in twijfel getrokken, waarvoor betere alternatieven worden voorgesteld. Op de Belgische militaire begraafplaats van Houthulst ligt wellicht zelfs een uit Moorslede afkomstige, in 1914 doodgeschoten, burger.

8

Het boek met hardcover telt 208 bladzijden en is rijk geïllustreerd met 263 voornamelijk niet eerder gepubliceerde afbeeldingen. Het wordt uitgegeven door Jan Vancoillie (www.aok4.be) in samenwerking met de Heemkundige Kring van Moorslede. De verkoopprijs bedraagt 24,95 euro.

Bestellen kan via aok4@telenet.be. Het boek kan bij de auteur/uitgever in Wevelgem afgehaald worden na afspraak. Verzending binnen België kost 5,50 euro.

INITIATIEVEN ROND ALLERHEILIGEN

Hieronder geven we enkele van de vele initiatieven die rond Allerheiligen plaats hebben op begraafplaatsen.

Nocturne begraafplaats Merksem (Antwerpen, Van Heybeeckstraat)

zaterdag 31 oktober van 17.30 tot 20 uur

Dichters als Maarten Inghels, Joke van Leeuwen en Bernard Dewulf lezen gedichten van zichzelf en anderen voor. Bezoekers kunnen hen ook vragen een gedicht te lezen aan het graf van een dierbare. Iedereen krijgt een kaars en de begraafplaats is sfeervol verlicht. Iedereen is welkom, maar de nabestaanden van overledenen die de voorbije vijf jaar begraven werden in Merksem krijgen nog een persoonlijke uitnodiging.

Tijdens de Nocturne is de begraafplaats van Merksem uitzonderlijk 's avonds open. Nabestaanden kunnen er een dierbare gedenken en dichters lezen passende gedichten.

<https://www.antwerpen.be/nl/overzicht/overlijden/nieuws-47/nocturne-begraafplaats-merksem>

Reveil 1 november

Reveil is een project dat gemeentelijke begraafplaatsen in Vlaanderen op 1 november laat opleven in een ingetogen gloed van allerlei soorten muziek en verhalen. Van Maasmechelen tot Kortrijk en van Halle tot Hoboken, tientallen artiesten (Marble Sounds, Amenra, Roland, Sioen, Pieter-Jan De Smet, Frank vander Linden, Angström, Renée, The Imaginary Suitcase, Slow Bear, The Deadbeats Society en noem maar op) nemen deel om van deze allerheiligenfeest iets echt bijzonder te maken.

REVEIL zorgt voor topmuziek, de bezoeker brengt passende verlichting mee: kaarsjes, lampjes, fakkels.

Het programma op het kerkhof te Laken:

Pieter van Dessel, zanger en songschrijver voor Marble Sounds, brengt op de mooie begraafplaats van Laken een drietal akoestische nummers die zeker een lichtje laten branden.

Frank vander Linden, frontman van De Mens, maakt tussen het rocken door al eens een ingetogen song. In zijn solo-tour ligt de nadruk meer op de tekst, en wordt duidelijker wat voor een fantastische singer-songwriter hij is.

Angström is het project rond Gudrun Roos en producer Thomas Moon. Ze spelen melancholische en mistige triphop en spelen op 1 november met hun Gorki-cover Engel een eerbetoon aan Luc De Vos.

<https://www.facebook.com/reveilvlaanderen>"

FUNERAIR OEDELEM (BEERNEM)

tentoonstelling en lezing over het boeiende Sint-Lambertuskerkhof

Expo: Funerair erfgoed en toekomstplannen

van 26 oktober t.e.m. 10 november

Exporuimte, Het Schepenhuis, Markt 1, Oedelem

Toegang gratis elke weekday van 10u00 tot 12u00 / woe: ook 13u30 -16u30 / 1 en 2 nov: 10u-15u

In opdracht van het gemeentebestuur is voor het kerkhof Sint-Lambertus in Oedelem een toekomstplan gemaakt. Het aanwezige funeraire erfgoed werd geïnventariseerd en in kaart gebracht door kunsthistorica Anne Mie Havermans. Op basis van de bevindingen van het funeraire onderzoek werd door landschapsarchitect Andy Malengier een plan opgemaakt om deze 'stenen' begraafplaats om te vormen tot een begraafpark, een groene oase in het centrum van Oedelem, waar de bezoekers tot rust kunnen komen.

Deze tentoonstelling laat u kennismaken met het rijke funeraire erfgoed van Oedelem, de geschiedenis van de begraafplaats en de personen die er begraven zijn. Je kan er ook een blik werpen op de toekomstplannen voor het kerkhof Sint-Lambertus.

De studie werd gerealiseerd in het kader van het plattelandproject Veldgebied Brugge, Groene Gordel Brugge en gefinancierd door het Vlaams Gewest.

Lezing: Het Sint-Lambertuskerkhof als sleutel tot de geschiedenis van Oedelem

Door Anne-Mie Havermans

donderdag 29 oktober 2015 om 20u in Het Schepenhuis

De avond is een samenwerking met Heemkring Bos en Beverveld.

Meer info en inschrijven: O.C. De Kleine Beer, dekleinebeer@beernem.be, 050/79 99 08

Het Sint-Lambertuskerkhof draagt de eeuwenoude geschiedenis van Oedelem in zich. Vaak ging het om invloeden van buitenaf, zoals oorlogen en verordeningen van keizers. Andere ingrijpende veranderingen waren ingegeven door het idee van vooruitgang. Telkens bleven sporen van de voorgaande periode aanwezig. Bepaalde gebruiken zijn nog aan te wijzen, zoals het bestaan van de ongewijde hoek. Ook bij het bestuderen van de graftekens zelf komt een hele wereld tot leven: de symboliek, het materiaal, de plaats op de begraafplaats, de sprekende portretfoto's, sculpturen, de ontwerpers en uitvoerders en de opschriften spreken boekdelen. Kunsthistorica Anne-Mie Havermans, die het onderzoek voerde, stoffeert de infoavond met overvloedig beeldmateriaal.

DE BEGRAFENIS VAN CHARLES BULS – “ZONDER PRACHT EN TOESPRAKEN”

tekst en foto's Linda van Santvoort

Portret van Charles Buls op oudere leeftijd, collectie AMVB Brussel

11

Charles Buls overlijdt op 13 juli 1914 om 17u30 in zijn woning aan de Welgelegenstraat in de Louisawijk te Brussel.¹ Nog de donderdag daarvoor zat Buls een vergadering van de ‘Ligue de l’enseignement’ voor in zijn woonst. Op vrijdag echter wordt hij in het bijzijn van zijn goede vriend Adolphe Prins (1845-1919)² getroffen door een beroerte waarna zijn toestand snel verslechtert. De interventie van huisarts Denis kon niet meer baten.³

Het onverwachte overlijden wordt door burgemeester Adolphe Max officieel bekend gemaakt. De aankondiging is te lezen in het Bulletin Communal.⁴ Op het stadhuis stromen de rouwbetuigingen binnen waaronder die van verschillende instellingen en verenigingen die Buls na aan het hart lagen. In de eerste plaats van zijn ideologische geestesgenoten. Zo ondermeer van de *Lige de*

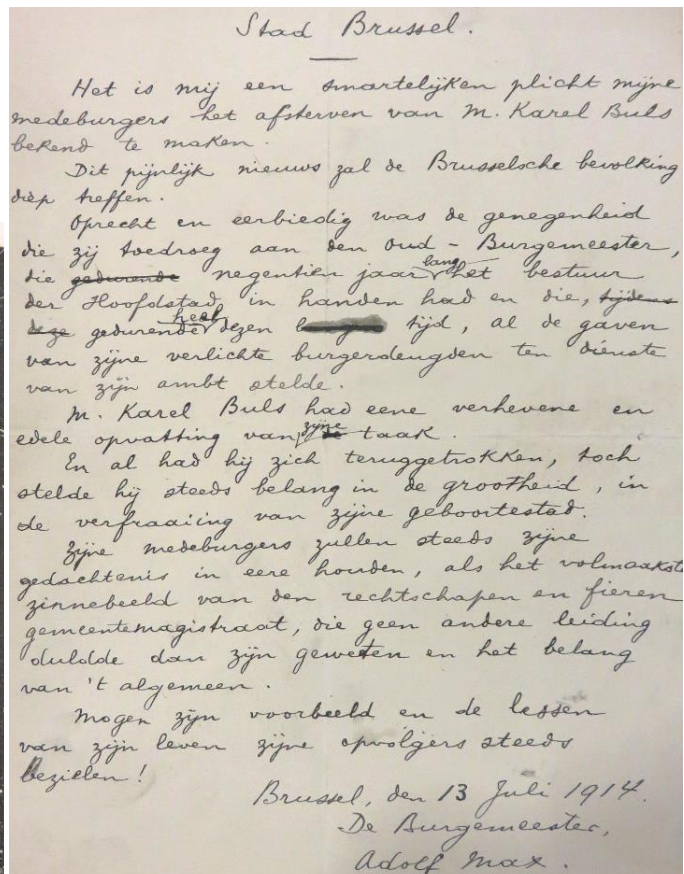
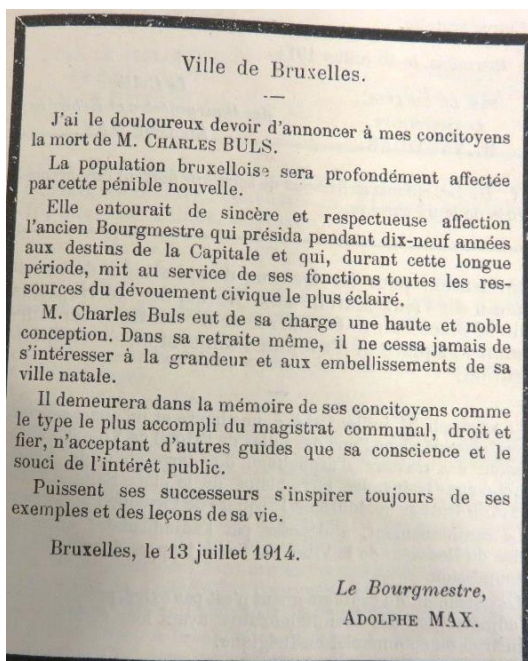
¹ Het woonhuis van Buls in de Welgelegenstraat 40 (nu 44) dateert van 1878 naar ontwerp van arch. Smits. Het huis bestaat nog steeds en is gerepertorieerd in de inventaris van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. http://www.irismonument.be/nl.Brussel_Uitbreiding_Zuid.Welgelegenstraat.44.html

² Professor aan de universiteit van Brussel

³ *Les derniers moments. La mort*, in *L’Etoile Belge*, 14 juli 1914.

⁴ Bulletin Communal Bruxelles, 14 juli 1914, p. 89.

L'enseignement (Onderrichtsbond) waarvan Buls medestichter was en nog steeds voorzitter en die in januari van 1914 naar aanleiding van haar vijftig jaar bestaan Buls nog hadden geëerd. De *Université Libre de Bruxelles* eert haar raadslid omdat hij tot zijn laatste snik het principe van het 'libre-examen' verdedigde. Onder de vele eerbetuigingen ook die van de *Koninklijke maatschappij Jonge toneelliefhebbers van België* die erelid Karel Buls bedanken voor zijn ontelbare diensten.

III L: Aankondiging overlijden Buls in het Bulletin Communal 1914

III R: Handgeschreven Vlaamse versie van de tekst. (Stadsarchief Brussel, Kabinet van de Burgemeester, dossier 228)

De dood van Buls wekt ook grote verslagenheid bij het Brussels stadsbestuur dat inderhaast wordt samengeroepen op 14 juli 1914 om 14u. Na de vele lofbetuigingen worden de voorbereidingen van de uitvaart aangevat. Burgemeester Max spreekt het gemeentebestuur toe:

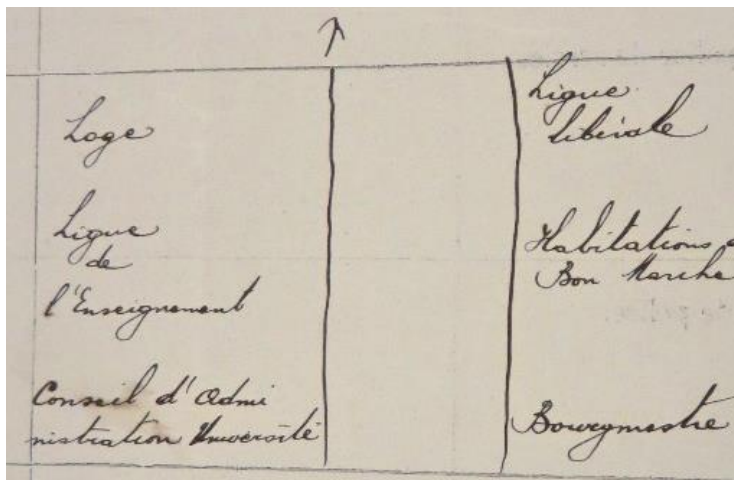
*“Fidèle à la simplicité qui fit l’un des traits marquants de son beau caractère, M. Buls a exprimé la volonté que ses obsèques fussent célébrées sans apparat et sans discours. Ce vœu sera respecté, mais certain d’aller au-devant de vos intentions, j’ai obtenu de la famille du défunt que les funérailles fussent faites au frais de la Ville. Quoique dépourvues de toute solennité de forme, elles auront ainsi néanmoins la signification d’un témoignage de reconnaissance dû par la ville à son ancien Bourgmestre ».*⁵

⁵ Bulletin Communal Bruxelles, 14 juli 1914, p. 111.

Max legt op diezelfde zitting een document neer met het plan voor de burgerlijke uitvaart die op donderdag 16 juli plaatsvindt en die zal starten om 9u met een laatste groet aan de overleden oud-burgemeester in het sterfhuis gevolgd door een rouwstoet richting begraafplaats van Brussel. Het voltallig stadsbestuur wordt uitgenodigd daaraan deel te nemen.

De Burgemeester, de schepenen van onderwijs, openbare onderstand en van burgerlijke stand worden thuis opgehaald door de “services des voitures”.⁶

Het parcours van de rouwstoet is uitgestippeld; van het sterfhuis in de Welgelgenstraat 40 gaat de stoet via de Louizalaan naar het Stefaniaplein en zo verder tot het Louizaplein. De stoet vervolgt de route over de Waterloo- en de Regentlaan om dan via de Wetstraat en de Tweekerkenstraat het grondgebied van Brussel stad te verlaten en op het Sint-Joostplein via de Leuvensesteenweg richting Evere te gaan naar de Brusselse begraafplaats.⁷ Het is een lange tocht van goed zeven kilometer. Van aan het Louizaplein en langs de ringlanen vormen leerlingen van de Brusselse stadsscholen een erehaag voor de rouwstoet die in stilte, zonder muziek, haar weg baant door de stad. De rouwkoets van eerste klas wordt getrokken door vier paarden. Langs de kist lopen aan de linkerkzijde vooraan

een vertegenwoordiger van de Loge, gevolgd door een afgevaardigde van de Ligue de l'enseignement en van de Brusselse universiteit. Aan de rechterzijde de Ligue Libérale, een vertegenwoordiging van de Habitations à Bon Marché en tenslotte burgemeester Adolphe Max. Deze heren kregen het voorrecht “à tenir le cordon du poêle”.

13

III: Stadsarchief Brussel, Inhumations, dossier 1562/6

Hoewel de instructies van de stad zeer strikt waren en de soberheid van de ceremonie bewaakt werd – mede op verzoek van de familie – was dit toch een indrukwekkend schouwspel. Een zeldzaam bewaarde foto in het Brusselse stadsarchief brengt de rouwstoet in beeld ter hoogte van drogisterij Claes, Louizalaan 25.⁸ De vele mannen (uitsluitend mannen!) in zwart pak, wit hemd en witte das (zoals door het protocol voorgeschreven) en slechts enkelen met buishoed (het was immers putje zomer) volgen de kist aan de linkerkzijde van de rijbaan en tramsporen. Op de stoep en vanop de balkons staan mannen en vrouwen in stilte toe te kijken.

⁶ Stadsarchief Brussel, Cultes/inhumations, dossier 1562/6, document « services des voitures », 15 juli 1914

⁷ Fred Sempels, Mort de Charles Buls (d'après archives), 15 juillet 2014.

<http://www.lesoir.be/598900/article/14-18/archives-14-18/2014-07-14/mort-m-charles-buls>

⁸ Almanach du commerce et de l'industrie, 1914.

III. De rouwstoet op 16 juli 1914 (Foto Stadsarchief Brussel, Iconografisch fonds)

De kosten voor deze ceremonie – 2748 fr. in totaal- werden gedragen door de stad. De grootste investering was die van de “crêpes pour lanternes” waarvan er honderdvijftig extra moesten worden besteld⁹ om langs het parcours de aangestoken lantaarns te omhullen met zwarte crêpe. Een mode die in de 19de eeuw was opgedoken.¹⁰

14

Aangekomen op de begraafplaats van Brussel wordt Buls niet meteen ter aarde besteld, zijn lichaam wordt er ondergebracht in een wachtkelder.

Amper enkele weken na Buls’ overlijden – op 4 augustus 1914- breekt de eerste wereldoorlog uit. De Duitsers bezetten de begraafplaats. De overleden Buls zal nog drie jaar moeten wachten vooraleer hij zijn laatste rustplaats vindt. Pas op 12 oktober 1917 wordt hij te rusten gelegd op Perk 14, Rij 25 concessienummer: 3251.

⁹ Stadsarchief Brussel, Cultes/inhumations, dossier 1562/6, Service des inhumations et transports funèbres, afrekening opgemaakt door afdelingshoofd Bosché, 29 juli 1914

¹⁰ Zoals vermeld in de roman « le Nabab (II) van Alphonse Daudet (1887). *“ses lanternes enveloppées de longs crêpes légers flottant jusqu’à terre avec je ne sais quelle grâce féminine ondulante. C’était une nouvelle mode funéraire, ces lanternes voilées, le suprême « chic » du deuil (...)»*

Het graf van Buls- wars van elke vorm van status

In 1877 opende burgemeester Jules Anspach de nieuwe begraafplaats van de stad Brussel op het grondgebied van Evere. Aangelegd naar een ontwerp van landschapsarchitect Louis Fuchs en stadsarchitect Pierre Victor Jamaer is het met zijn 35ha één groot landschapspark. De kern wordt er gevormd door het rondpunt van de burgemeesters van waar de met bomen omzoomde lanen uitwaaiëren.

In de eerste jaren na de in gebruik name worden ca. 900 concessies van de oude en afgeschafte begraafplaatsen (o.a. Leopoldswijk) naar de nieuwe overgebracht.¹¹ De charme van deze parkbegraafplaats schuilt in de combinatie van de natuurlijke omgeving met de monumentaliteit van de stenen graftekens. Concessies gelegen aan het rond punt en de grote lanen waren niet goedkoop en om de kwaliteit van de graftekens te bewaken werd een minimum prijs vooropgesteld. Grafmonumenten mochten er niet minder dan duizend franken kosten.¹² Wie dit bedrag niet kon besteden, of wie bewust afstand deed van overdaad en luxe, werd dus verwezen naar de kleinere en secundaire wegen... zo ook Buls.

De concessie waar Buls begraven wordt is aangekocht door de stad Brussel aan een bedrag van 400 fr per vierkante meter. De keuze van het perceel en de beslissing tot de aankoop werd genomen door de gemeenteraad van de stad op haar raadszitting van 27 juli 1914, goed één week na de begrafenis van de oud-burgemeester.¹³

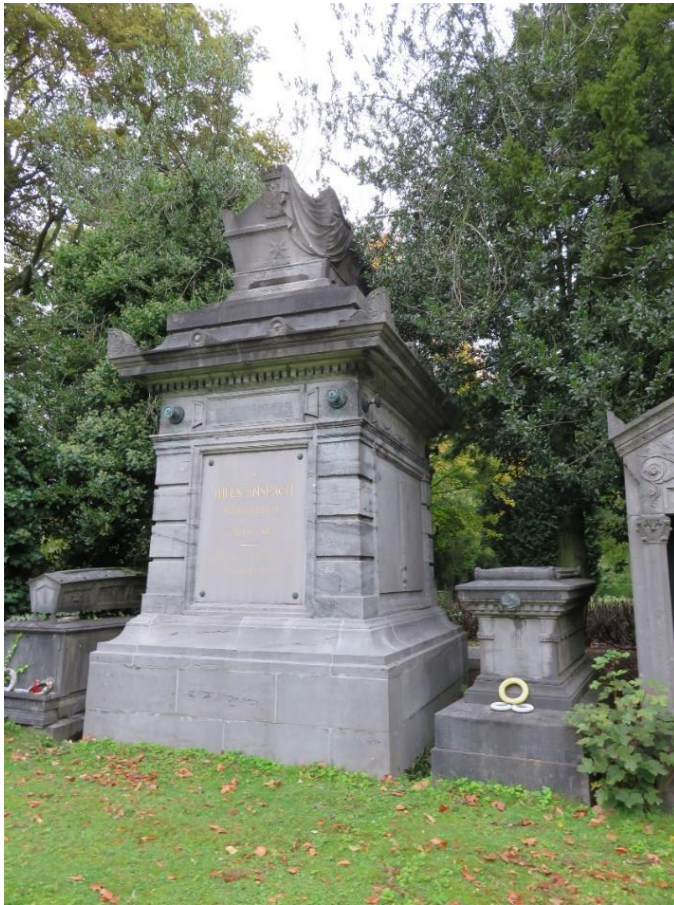
III. Graf van Buls (2002- foto Kim Maertens)

¹¹ Cecilia Vandervelde, *La nécropole de Bruxelles*, Brussel, 1991, p. 26

¹² Idem, p. 183.

¹³ Alle informatie afkomstig uit het concessiedossier 3251, bewaard op de begraafplaats Brussel (Evere). Met dank aan Kim Maertens, auteur van de paper : Grafmonument : Charles Buls, Universiteit Gent, academiejaar 2001-2002.

Het graf van Buls wordt niet gesierd met een monument. Het perk is met seizoenbloemen (meestal viooltjes) beplant. Het is de stad die het onderhoud van het bloemenperkje op zich neemt.

ill. Grafmonument burgemeester Jules Anspach (foto Linda Van Santvoort, 2015)

De bewuste keuze om geen grafteken te plaatsen is op zijn minst merkwaardig te noemen; Buls uitdrukkelijke wens tot eenvoud (sans frappe) werd daarmee consequent aangehouden. De keuze om de concessie als een bloemenperk op te vatten en zodanig een ‘natuurlijke’ invulling te geven is op maat van Charles Buls die in 1909 nog mee aan de wieg stond van *La ligue des amis de la Forêt de Soignes*. Deze vereniging was – samen met de Koninklijke vereniging voor Natuur en Stedenschoon (gesticht in 1910)- een van de eerste in het land die het opnam voor natuurbescherming.

Het contrast met voorganger burgemeester Jules Anspach die begraven ligt op het rond punt der burgemeesters onder een monumentaal grafteken naar ontwerp van stadsarchitect Jamaer (1879) kan niet groter zijn.

Wanneer Charles Buls in 1917 van de wachtkelder naar zijn definitieve rustplaats wordt overgebracht woedt de oorlog nog in volle hevigheid. Miljoenen mensen laten er het leven bij en de dood is alomtegenwoordig. Dit kan niet anders dan een trendbreuk veroorzaken in de omgang met de dood. De stoffelijke resten van de gesneuvelde soldaten worden – ongeacht hun rang of stand- gelijk behandeld. Op de na WOI ingerichte oorlogsbegraafplaatsen komen alle gesneuvelden onder identieke en sobere graftekens te liggen. De democratisering in de funeraire cultuur zal dan pas doorbreken en een fundamentele versobering met zich mee brengen. Het ostentatieve en op status gerichte 19de-eeuwse grafmonument wordt stilaan als ‘onethisch’ aanzien.¹⁴ Buls was ook in deze mentaliteitswijziging voor op zijn tijd.

¹⁴ Lees over die mentaliteitswijziging : Raf Vanderstraeten, *Modes of individualisation at cemeteries*, Sociological research online, 2009, (Socres 14_4),2.13.

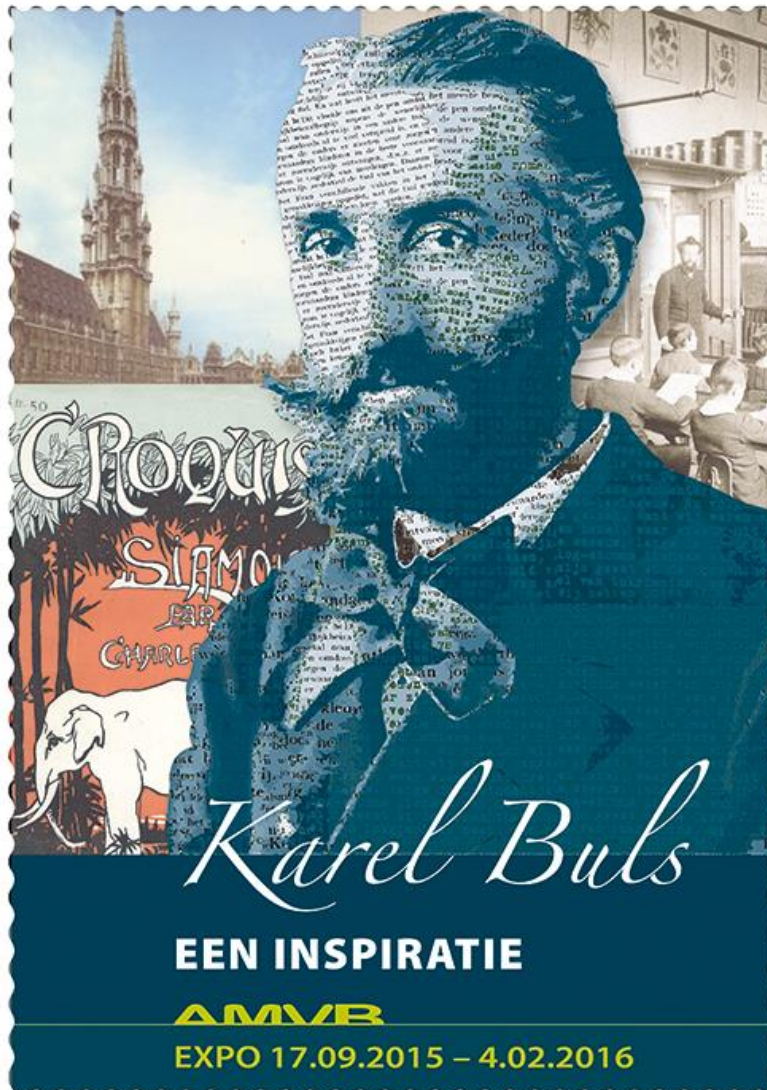
Tentoonstelling “Karel Buls een inspiratie”, in het AMVB

In 2014 was het honderd jaar geleden dat Charles Buls overleed. Hoewel Buls als burgemeester van Brussel met de langste ambtstermijn (van 1881-1899) een grote impact had op de hoofdstad en hij voor vele aspecten een toonaangevende rol speelde zoals voor onderwijs, stedenbouw en monumentenzorg en hij ook een pleitbezorger was van de Vlaamse taal is de kans om deze ‘grote meneer’ te herdenken onderbenut gebleven. Het AMVB maakt deze gemiste kans nu goed met de

tentoonstelling ‘Karel Buls een inspiratie’. Deze loopt nog tot 4 februari 2016

In de marge van de tentoonstelling worden ook lezingen georganiseerd.

info : <http://www.amvb.be/>

Archief en Museum van het Vlaams Leven te Brussel vzw
Arduinkaai 28
B - 1000 Brussel

BLOEMLEZING UIT DE PERS

Pierre Brewee volgt wat er verschijnt m.b.t. funerair erfgoed in de pers en media op de voet. Hij maakt voor ons een korte samenvatting. In geen geval heeft deze bloemlezing de bedoeling om volledig te zijn maar is ze eerder opgevat om er trends in aan te wijzen en soms ook de berichten van een kritische noot te voorzien.

Hamont-Achel

Er komt een urnenbos op de Boskerkbegraafplaats van Hamont-Achel. De aanleg van dat bos werd op de gemeenteraad goedgekeurd. Tot nu toe konden de nabestaanden kiezen voor een klassieke begrafenis of voor crematie, waarbij men de keuze had uit bijzetting in een urnenkelder, plaatsing van de urne in een columbariumnis of uitstrooiing op de strooiweide. Binnenkort kan men dus ook kiezen voor een begrafening in een afbreekbare urne in het urnenbos. De nieuwe keuze kan je dus gerust zien als een natuurbegraving waarbij de as van de overledene na verloop van tijd opgaat in de natuur. Er wordt gebruik gemaakt van een composteerbare urne, die in de grond wordt begraven. De plaats van begrafening wordt niet aangeduid en het betreden van het bos is niet toegestaan. Nabestaanden krijgen wél de mogelijkheid om de naam van de overledene aan te brengen op een gedenksteen in hout, die voor het bos geplaatst zal worden.

Boezinge

De kleine Britse begraafplaats, waar 47 Britse soldaten rusten, loopt jaarlijks onder water en daar wil beheerder Commonwealth War Graves Commission (CWGC) iets aan doen. Het kerkhof wordt volledig gededemonteerd en minutieus heropgebouwd. Het kerkhof dateert uit 1915, maar doorheen de jaren raakte Colne Valley meer en meer ingesloten door de nabijgelegen industriezone en ingrijpende veranderingen in het landschap maakten dat de begraafplaats lager kwam te liggen dan de omgeving, waardoor ze bijna jaarlijks, vaak meerdere malen, overstroomde. Structuren en beplanting werden beschadigd en ook de toegankelijkheid leed eronder. Drainage bleek geen oplossing en CWGC werkte dan ook een opvallende oplossing uit. Alle bovengrondse elementen worden ontmanteld tot op de fundering en de begraafplaats wordt ruim met een meter verhoogd. CWGC zal daarvoor gebruik maken van de originele plannen uit 1921. Het is een delicaat werkje. Omdat er menselijke resten liggen moet men heel voorzichtig te werk gaan bij de graafwerken. Een landmeter zorgt voor de juiste opmetingen, zodat de graven op de correcte plaats terug worden geplaatst. Er komt ook een informatiepaneel en er zal een educatief programma worden uitgewerkt. De begraafplaats wordt eveneens geïntegreerd in de volledige ontsluiting van de Ypres Salient, de Ieperboog. Van begin oktober tot maart 2016 zal Colne Valley niet toegankelijk zijn voor bezoekers. De werken zullen 100.000 euro kosten.

Elsje Elewaut neem concessie over te Brugge

Op de stedelijke begraafplaats van Brugge, waar over een periode van 20 jaar reeds meer dan 100 vergunningen in herbruik zijn genomen, zijn op de hoofdlaan van de begraafplaats de meeste vergunningen waarvan de concessie verliep haast allemaal in herbruik. Daardoor moesten geen oude graftekens worden verwijderd. Ook elders op deze begraafplaats wachten nog sprekende, mooie, grootse of sobere graftekens op herbruik.

Onlangs nam met Elsje Elewaut, zangeres van de popgroep Elisa Waut, met haar echtgenoot Cherry Derycke de concessie over van een eeuwenoud grafmonument op de hoofdlaan. Het grafteken lieten ze restaureren in samenwerking met de Dienst Monumentenzorg, met de bedoeling om er later zelf begraven te worden. Ondertussen is de vader van Cherry er al bijgezet.

http://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20151014_01919267

Brugge wil geïnteresseerden met enige financiële steun stimuleren om de verlopen concessies van oude kunstige graven of graven van bekende personen over te nemen. In Brugge betaal je dan 50 euro bij de overname van het grafmonument, 440 euro voor de ontruiming en 50 euro voor de eventuele overname van het grafteken. Natuurlijk moet ook dan terug de concessie worden betaald. Jaarlijks trekt het Brugse stadsbestuur zo'n 30.000 euro uit voor de restauratie van waardevolle grafmonumenten. <https://www.facebook.com/Epitaaf-vzw-637698996346882/>

19

Chambre Dood

Met de urnenkelder 'Chambre Dood' namen particulieren die géén familie zijn van elkaar, het initiatief voor een gemeenschappelijke "urnenkelder" op de stedelijke begraafplaats van Brugge. Daarbij sloten zich nog anderen aan. Hun naam en geboortedatum werd reeds aangebracht voor het

oude grafteken. In Brugge wordt een enkele lijkst uit een klassieke familiekelder beschouwd als equivalent van drie urnen. Men koos voor een vlakke zerk op een concessie voor negen kisten, waardoor er 27 beschikbare plaatsen voor urnen beschikbaar waren.

<http://www.chambredood.be/>

Zomergem

Zomergem plaatst een 'afscheidsboom' op het kerkhof. Nabestaanden zullen er een herdenkingslint kunnen aanbrengen. 'Dichte nabestaanden verkiezen soms de as van een dierbare thuis te bewaren. Voor andere nabestaanden of vrienden is het dan moeilijk om nog eens naar een plaats te gaan om die persoon te herdenken', zo zegt schepen van Begraafplaatsen Martine Lataire-Gijssels (CD&V). 'Ook bij ontgravingen (na tien jaar) of na verloop van een concessie is er geen herdenkingsmogelijkheid meer op de *begraafplaats*. In beide gevallen zullen nabestaanden nu een lint kunnen aanbrengen ter nagedachtenis. Op die manier blijven zij ook beschikken over een herdenkings- en rouwmogelijkheid op de *begraafplaats*.

Begijnendijk

Begijnendijk gaat van het oude kerkhof in de Kerkstraat een park maken. Vanaf 2020 worden alle graven geleidelijk ontgraven en tegen 2030 zouden alle graven er weg moeten zijn. "Op het kerkhof zal een gedenksteen worden geplaatst en de mensen kunnen de stoffelijke resten van hun dierbaren daaronder begraven", zo legt schepen Herman Decoux (MGB) uit. Daarnaast kan men er ook voor kiezen om de stoffelijke overschotten te verassen. De assen kunnen worden meegenomen in een urne, of kunnen worden uitgestrooid. Tenslotte is het ook nog mogelijk om de stoffelijke resten te begraven bij een familielid op het nieuwe kerkhof in de Baalsesteenweg. Op het kerkhof in de Professor Scarpélaan in Betekom (een deelgemeente van Begijnendijk) zal een soortgelijke ontgravingsprocedure lopen wegens plaatsgebrek. In Betekom is er namelijk maar één begraafplaats en daarom zullen de oude graven plaats moeten maken voor nieuwe graven.

20

Gullegem

Op de begraafplaats van Gullegem werd het derde kunstwerk van Linda Molleman onthuld. De eerste twee werken staan op de begraafplaatsen van Wevelgem en Moorsele. De kunstwerken herdenken de oorlog en klagen de gruwel van de oorlog aan. Het werk in Gullegem kreeg de naam 'Mijd de oorlog' en bestaat uit twee kinderbenen met daaronder 220 kogels.

Diksmuide

Vier jaar geleden werd met de aanstelling van een landmeter voor de opmaak van een schattingsverslag voor de aankoop van de nodige gronden een eerste stap gezet voor een nieuwe begraafplaats. De nieuwe begraafplaats bevindt zich langs het Eierdreefje op een driehoekig perceel van 6.300 m² en krijgt de vorm van een parkbegraafplaats. De kosten voor dit project worden op iets meer dan 200.000 euro geraamd. Hagen, gras en bomen creëren als groene elementen een parkgevoel waar rust en stilte dicht aanleunen bij het open landschap. De nabijgelegen Kerkebeek moet deze indruk met zijn kabbelend water nog versterken. Er wordt gewerkt met duurzame materialen met een minimum aan verharding. Links en rechts van het centrale hoofdpad komen er zones voor urnenkelders, grafkelders en begravingen in de volle grond, naast een columbarium en

een strooiweide, allemaal afgebakend met lage haagstructuren. Reservestroken zullen in eerste instantie als parkruimte ingekleed worden. Opmerkelijk: ongeacht het type van begraven, krijgt elk graf een grafsteen van precies dezelfde afmetingen. Met deze uniforme tegels van 90 op 90 centimeter wil het bestuur de nodige visuele uniformiteit beklemtonen. Een groot kruis bij de ingang van de begraafplaats zorgde voor het nodige protest in de gemeenteraad: besloten werd, in het kader van de gevraagde neutraliteit, te gaan voor een ander monument dat naar geen enkele religie verwijst. Een vredesduif wordt blijkbaar door alle gemeenteraadsleden gezien als een volwaardig en neutraal vervanger van het oorspronkelijk geplande kruis.

Oedelem

Het oude Sint-Lambertuskerkhof van Oedelem wordt langzaam maar zeker omgevormd tot een begraafplaats, een groene rustplek in het centrum van het dorp. Daarbij wordt zeer omzichtig te werk gegaan. Van juni 2014 tot eind juni 2015 gaf de gemeente de kans aan de meer dan 700 vervallen concessies op de begraafplaats Sint-Lambertus tot een verlenging. Ongeveer 300 concessies werden niet verlengd. Heel wat van deze graven worden daarom tussen begin september en half oktober verwijderd, een vrij groot aandeel werden bewaard vanwege hun lokaal historisch belang. Om de begraafplaats om te vormen tot een groen park, werd een beroep gedaan op landschapsarchitect Andy Malengier. Tussen 26 oktober en 11 november kunnen geïnteresseerden terecht in Het Schepenhuis voor een expo over het kerkhof Sint-Lambertus. Iedereen kan er onder meer kennismaken met de boeiende historiek en de toekomstplannen van het kerkhof. Daarnaast is er op 29 oktober om 20 uur in Het Schepenhuis een lezing door Anne-Mie Havermans over de historiek en het aanwezige erfgoed.

21

Strijtem

uitnodiging

Luc Van Liedekerke nodigt u uit op
de voorstelling van zijn nieuwe publicatie

VAN ROUW NAAR HERINNERING

Funerair erfgoed in en om de kerk van Strijtem

Zaterdag 31 oktober 2015 om 18.45 u.
in de Sint-Martinuskerk van Strijtem

Programma

- 17.30 u. Korte plechtigheid bij de onthulling van 25 nieuwe graftegels en gedenksteen (aan de ingang van de kerk) door Erfgoed Rausa
- 18.00 u. Avondmis voor Allerheiligen
- 18.45 u. Voorstelling van de nieuwe publicatie van Luc Van Liedekerke gevolgd door een receptie aangeboden door Erfgoed Rausa

Info: luc.van.liedekerke@pandora.be